

یادگیری و تدریس میان رشته‌ای در آموزش عالی؛ نظریه و عمل

**Interdisciplinary Learning and Teaching
in Higher Education: Theory and Practice**

بالاساب رامانیاچاندرا موهان
ترجمه دکتر محمدرضا دهشیری

پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

یادگیری و تدریس میان رشته‌ای در آموزش عالی؛ نظریه و عمل

بالاساب رامانیاچاندرا موهان
دکتر محمدرضا دهشیری
ناشر: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
طرح جلد: سمید زاشکانی
لیتوگرافی: تارنگ
چاپ اول: بهار ۱۳۸۹
تیراژ: ۱۰۰۰
قیمت: ۴۵۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸۶۰۰۵۵۶۷۴۹۶

نشانی: تهران، خیابان ماسداران، خیابان شهید مومن نژاد [گلستان یکم]، شماره ۱۲۴، تلفن: ۲۲۵۷۰۷۷۷
پست الکترونیکی: info@iscs.ac.ir سایت: www.iscs.ac.ir
کلیه آثار منتشره این پژوهشکده در جهت ایجاد فضای آزاد علمی و نظر شخصی نویسندگان محترم آن است و لزوماً مورد نایب این پژوهشکده نیست.

عنوان و نام پدیدآور: یادگیری و تدریس میان رشته‌ای در آموزش عالی؛ نظریه و عمل
تالیف [صحیح]

Learning and teaching in higher education theory and practice

ویراستار: بالاساب رامانیاچاندرا موهان، [استفان فالو]؛ مترجم محمدرضا دهشیری.

مشخصات نشر: تهران پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۳۷۶ س.

شابک: 978-600-5567-49-6

یادداشت: عنوان اصلی:

Interdisciplinary learning and teaching in higher education: theory and practice

موضوع: آموزش و پرورش - رویکرد میان رشته‌ای

شناسه افزوده: چاندرا موهان، بالاسوبرامانیاچ، ۱۹۵۵-م.

شناسه افزوده: Chandramohan, Balasubramanyam

شناسه افزوده: فالو، استیون ج، ۱۹۵۱-م.

شناسه افزوده: Fallows, Stephen J

شناسه افزوده: دهشیری، محمدرضا، ۱۳۴۳-، مترجم

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۹ ی/۲۳۶۱ I.B

رده‌بندی دیویی: ۳۷۸/۱۲۵

شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۹۸۰۴۹

فهرست

هفت	دییاجه پژوهشکده
یازده	درباره اثر
سیزده	مقدمه مترجم
۱	دییاجه
۳	پیشگفتار
۷	سیاسنامه

بخش ۱ جنبه افقی:

- موضوعاتی که گستره‌ای وسیع از تمامی برنامه‌های میان‌رشته‌ای را در برمی‌گیرند
- گفتار ۱- مسایلی که می‌توانند دقیقاً تمامی مرزهای رشته‌ای را درنوردند: چرا ما نمی‌توانیم بدون
- میان‌رشته‌ای‌گرایی کاری انجام دهیم؟ / آر. جی. الیس ۱۱
- گفتار ۲- اخلاق میان‌رشته‌ای‌گرایی: نظریه و عمل / سوزان ایلینگ ورت ۴۳

گفتار ۳ - حمایت از مطالعات میان‌رشته‌ای: کاربرد فناوری‌های یادگیری/آی‌سون لیتل جان و دیوید نیکول ۶۷

گفتار ۴ - ستجش برنامه‌های میان‌رشته‌ای و میان حرفه‌ای: تغییر پارادایم‌ها/لورن استفانی ۹۵

گفتار ۵ - درباب فهم شیوه‌های یادگیری عمومی و تخصصی از سوی دانشجویان/شان وارینگ ۱۲۵

گفتار ۶ - اقدامات میان‌رشته‌ای بین دانشکده‌ای: چگونه می‌توان با «دیگران» کار کرد؟/سوزانا لورنزو-زامورانو ۱۴۳

گفتار ۷ - ارتقای مدرسان برای برنامه‌های میان‌رشته‌ای/جون فان در ولدن ۱۶۵

گفتار ۸ - یادگیری کارمحور به عنوان تحصیل میان‌رشته‌ای: بخشی آموزشی و عملی/کیت ایروینگ ۱۸۳

گفتار ۹ - بازخورد دانشجویان درباره برنامه‌های میان‌رشته‌ای/لی هاروی ۱۹۷

بخش ۲: جنبه عمودی:

موضوعات کاربردی که بر یک زمینه تحصیلی تمرکز دارند.

گفتار ۱۰ - آموزش میان‌رشته‌ای جهانگردی/تعظیم جمال و داون جوردان ۲۲۷

گفتار ۱۱ - پنج فرمان راهبردی برای تحصیل میان‌رشته‌ای در ارتباطات جمعی: مطالعات رسانه‌ای در ایالات متحده و بریتانیا/رابرت جی پتروش ۲۶۵

گفتار ۱۲ - علوم میان‌رشته‌ای: مطالعه موردی در مدیریت نوآوری/درک رین ۲۸۷

گفتار ۱۳ - نظریه و کاربرد میان‌رشته‌ای گرای در مطالعات آینده‌نگری/ای. ساندراام ۲۹۹

گفتار ۱۴ - میان‌رشته‌ای گرای در یادگیری و تدریس مطالعات دینی/ملانی جی رایست و جاستین مگیت ۳۲۷

نتیجه‌گیری: پیش به سوی میان‌رشته‌ای گرای در قرن بیست و یکم/بالا ساب راماتیام چاندرا موهان و استفن فالوز ۳۴۵

نویسندگان همکار ۳۵۱

ضمیمه: بیوگرافی نویسندگان همکار ۳۵۳

دیباچه پژوهشکده

تجربه تخصصی شدن بیش از اندازه علوم در دوران معاصر و ایجاد بیگانگی و انفصال میان حوزه‌های مختلف علمی به ایجاد نوعی تشنگی و واگرایی میان علوم منجر شد که در نهایت دانش را از هدف اصلی خود که همانا تبیین و فهم همه‌جانبه امور و پدیده‌های طبیعی و اجتماعی است، دور می‌ساخت. بروز این مسائل و ضرورت رهایی بخشی معرفت از چنین گردابی، دلسوزان و متفکران علمی و دانشگاهی را در حوزه‌های مختلف به تامل و تکاپو واداشت و آنها در تلاش برای یافتن نوشدارویی که بتواند دانشگاه و پژوهش را احیا و به طریق اولی شکوفا سازد به راه‌حل‌های گوناگونی دست یازیدند که از جمله مهم‌ترین و شاید کارآمدترین آنها بحث «میان‌رشتگی» است.

«میان‌رشتگی» از جمله مباحث نوین در حوزه‌های مختلف علوم، به ویژه علوم انسانی است. ضرورت پرداختن به پدیده‌های اجتماعی، از چشم‌اندازی فراتر از محدوده‌های رشته‌ای و در نظر داشتن ابعاد و وجوه مختلف هر پدیده در هنگام ارائه تحلیل و تبیین از آن و مهم‌تر از همه، در «فهم» پدیده، از جمله نکاتی بود که «میان‌رشتگی» را اجتناب‌ناپذیر می‌نمود. مباحث متعددی که در دهه‌های اخیر درباره ضرورت همکاری

میان رشته‌ها و همچنین پرهیز از خودمداری‌ها و حسادت‌های رشته‌ای مطرح شده است، نشانگر آن است که راهی که تا کنون علم، در تاکید بیش از اندازه بر تخصصی شدن و کشیدن مرزهای انعطاف‌ناپذیر میان رشته‌ها و در نتیجه، ایجاد نوعی «غیریت» میان آنها پیموده است؛ در رهنمون شدن انسان به فهمی مناسب از پدیده‌های مربوط به اجتماع و انسان، ناکام مانده است.

میان‌رشتگی مدعی آن است که با عرضه چشم‌اندازی ترکیبی از رشته‌های مختلف و تلاش برای ایجاد همگرایی و تعاون میان آنها، درکی جامع‌تر و در نتیجه پایدارتر را به ما ارائه می‌کند. اما نباید پنداشت که در این مسیر با چالش و سنگ‌اندازی روبرو نخواهد بود. در واقع، میان‌رشتگی در اساس باید ضرورت خود را با بیان چشم‌اندازهایی که می‌تواند در آنها فهمی بهتر از فهم مالوف رشته‌ای به ما عرضه کند، اثبات کند و سپس با چالش‌های مختلفی که در نتیجه رسوبات پندارهای سخت رشته‌ای ایجاد می‌شود، مقابله نماید.

بررسی ادبیات تولیدشده در زمینه میان‌رشتگی در سالیان اخیر، نشان‌دهنده اولویت و اهمیتی است که پژوهشگران معتبر دنیا برای آن قائل هستند. از سوی دیگر، این امر نشانگر آن است که ضروری است در کشور ما نیز «میان‌رشتگی» به یکی از محورهای عمده پژوهشی تبدیل شود. به لطف الهی در طول چند سال گذشته عزمی راسخ برای غور در جنبه‌های مختلف میان‌رشتگی در عرصه‌های مختلف علمی در کشور ما آغاز شده و امید می‌رود که این حرکت خجسته به ظهور چشم‌اندازهای نوین در مطالعات و پژوهش‌های علمی در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی ایران کمکی شایان توجه نماید.

پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نیز با درک اهمیت و فوریت موضوع میان‌رشتگی در علم، با انتشار

آثار مختلف در این زمینه در تلاش است تا خدمتی شایان توجه به جامعه علمی و پژوهندگان راه پژوهش در کشور بنماید. اثر حاضر نیز از جمله آثار معتبری است که با بررسی جنبه‌های مختلف مبحث میان‌رشتگی و تجربه برخی کشورها در این زمینه، نکات و آموزه‌های مفیدی را به مخاطبان عرضه می‌نماید که می‌تواند محققان و به ویژه استادانی که آموزش میان‌رشته‌ای را محور کار خویش قرار داده‌اند یاری نماید. امید است انتشار این کتاب در کنار دیگر آثار منتشره در این حوزه، شکوفایی و ارتقای ذهنی و عملی اهالی دانش و پژوهش در این سرزمین را به ارمغان آورد.

درباره اثر:

نظر به اینکه دانشگاه‌ها به گونه‌ای فزاینده رشته‌ها و درس‌هایی را عرضه می‌دارند که مرزهای قلمروی تخصصی واحد را درمی‌نوردد، دانشجویان علاقه بیشتری به ثبت نام در برنامه‌های میان‌رشته‌ای در درون دپارتمان‌های چندرشته‌ای از خود بروز می‌دهند. تدریس و یادگیری در مطالعات میان‌رشته‌ای رویکردهای جدیدی را ایجاد می‌کند که از آن جمله می‌توان به درک چشم‌اندازها و چارچوب‌های انتقادی و بازتنظیم مرزهای فکری و حرفه‌ای اشاره کرد.

یادگیری و تدریس میان‌رشته‌ای در آموزش عالی به واکاوی موضوعات و تنش‌های برآمده از یادگیری میان‌رشته‌ای می‌پردازد و اطلاعات سودمندی را برای ارتقای اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها، یادگیری الکترونیک، دروس ارتباطات جمعی و دروس علوم میان‌رشته‌ای عرضه می‌دارد.

مجموعه حاضر که مبتنی بر پژوهش ژرفانگر و جامع است، نخستین اثر در نوع خود به شمار می‌آید که اندرزهای عملی و دستورالعمل‌هایی را از سراسر جهان ارائه می‌نماید تا موجبات ارتقای کیفیت تدریس و بهبود یادگیری در برنامه‌های میان‌رشته‌ای را فراهم آورد.

مقدمه مترجم

آموزش میان‌رشته‌ای بر میان‌کنش مدرسان و دانش‌پژوهان در فرآیندی دوسویه و چندبعدی استوار است؛ بدین معنا که از یک‌سو اساتید به تدریس دروس میان‌رشته‌ای بر اساس ارتقای تفکر خلاق، انتقادی، جمعی و مسئولانه اهتمام ورزند و از سوی دیگر دانشجویان برای یادگیری دروس میان‌رشته‌ای براساس کنجکاوی و پرسشگری، جستجو و تحقیق برای کشف حقایق، نوآوری برای کاربردی محوری و ارتباط تحقیق با بازار صنعت و کار و حس مسئولیت‌پذیری نسبت به جامعه و محیط پیرامون، تلاش کنند. در آموزش میان‌رشته‌ای، فرآیند تدریس روندی یک‌طرفه و تک‌بعدی بر مدار انتقال اطلاعات و تدریس یک‌سویه نظریات و دیدگاه‌ها به دانشجویان نیست، بلکه فرآیندی تعاملی بر اساس ارتقای تفکر منطقی، تقویت مهارت‌های فکری و قدرت استدلال و پردازش بر مبنای مفهوم‌سازی، بینش‌مداری، انگیزه‌مندی، کندوکاو و پرسشگری، نقادی، تجربه‌محوری، خلاقیت، مشکل‌محوری و مسئله‌مداری است. دانشجویان به جای به خاطر سپردن اندیشه‌ها و حفظ مطالب درسی، به ارتقای تفکر مشترک با ایجاد حلقه‌های کندوکاو به منظور مسئله‌یابی و شناخت مشکل، تجزیه و تحلیل مسائل و موضوعات، جستجوی منابع، همکاری برای یافتن شیوه‌های حل مشکل، و ارائه توصیه‌ها و راهکارهایی برای حل مسائل و موضوعات اجتماعی، می‌پردازند. در این

روش، آموزش از حالت حافظه محوری و استادمداری در انتقال اطلاعات خارج می گردد و استاد به عنوان تسهیل کننده گفتگو، رواج دهنده دیالوگ، تقویت کننده فرآیند فکرپروری، و روش درست اندیشیدن، و افزایش دهنده توانایی های فکری دانش پژوهان بر اساس کنجکاوی و پرسشگری عمل می کند. بدین ترتیب، در روش آموزش میان رشته ای، فراگیر محوری، جایگزین استاد محوری می گردد، به گونه ای که دانشجویان به جای مصرف اندیشه، به تولید اندیشه و واکاوی راهکارهای جدید و کاربردی برای حل مشکلات پیچیده می پردازند. در این رهگذر، فعالیت های تجربی، مطالعات موردی، تحقیقات میدانی و پرسشنامه ای، انجام و ارائه کارهای پژوهشی به صورت گروهی و جمعی در کلاس درس، و برگزاری کارگاه های آموزش و دوره های کارآموزی، کارورزی، شبیه سازی و ایفای نقش، زمینه های اهتمام رشته های تحصیلی به جنبه کاربردی و حرفه ای و یادگیری بینارشته ای تجربه مدار را فراهم می سازد.

کتاب حاضر ضمن تاکید بر لزوم ارتقای «میان رشته ها» و ضرورت گشوده شدن باب عرصه های بینایی و یا قلمروهای میانی بین رشته های تحصیلی به روی دانشجویان، به بررسی نحوه طراحی، سازماندهی، اجرا و بازنگری یادگیری و تدریس میان رشته ای می پردازد و با بیان اینکه برنامه های تحصیلی دانشجویان در درون مرزهای یک رشته خاص علمی نمی گنجد، بین سه مدل آموزشی در این زمینه نمایز قائل می شود: مدل نخست بر رویکرد هم رشته ای، با ایجاد رشته های مشترک افتخاری به معنای ارائه دروس اختیاری در کنار دروس اصلی استوار است. مدل دوم رویکرد چند رشته ای است که با حفظ چشم اندازهای رشته ای مجزای رشته های علمی، از چندین رشته علمی، دروسی را به صورت جداگانه بدون تلاش برای ترکیب آنها برمی گیرد. مدل سوم که مورد اهتمام اثر حاضر است رویکرد میان رشته ای است که بر لزوم برقراری انسجام و یکپارچگی بین عناصر برگرفته از رشته های مختلف علمی

تاکید می‌ورزد، زیرا بر این باور است که رشته‌های علمی نباید به صورت سیلوگونه عمل کنند، بلکه باید در ارتباط و ترابط با یکدیگر باشند. بدین ترتیب، کتاب حاضر خواستار تلاش برای حرکت از چندرشته‌ای‌گرایی به سوی میان‌رشته‌ای‌گرایی در عرصه‌های آموزش و تدریس است و در این مسیر، اهتمام به اتخاذ رویکرد میان‌رشته‌ای در تدوین و عرضه واحدهای درسی، ارتقای شیوه‌های آموزش و فرآیند یادگیری در کلاس درس از قیل مفهوم‌سازی فعال، تامل و بازاندیشی، توجه به ابزارهای مباحثه و گفتگو و تبادل نظر بین دانشجویان، بین دانشجویان و اساتید و نیز بین اساتید، لزوم تامین منابع مورد نیاز برای تدریس دروس میان‌رشته‌ای، سنجش و ارزیابی واحدهای میان‌رشته‌ای براساس بازخورد دانشجویان و اساتید و تغییر نظام امتیازدهی و نمره‌دهی را مورد تاکید قرار می‌دهد و در این رهگذر لزوم حمایت اساتید از یادگیری میان‌رشته‌ای و حتی ارتقای کیفی مدرسان را از طریق آموزش روش‌های تدریس دروس میان‌رشته‌ای به اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها خاطر نشان می‌سازد.

اثر حاضر ضمن بررسی پیشینه، چستی و چرایی مطالعات میان‌رشته‌ای تلاش دارد ضمن درهم‌آمیختن دو رویکرد نظری و کاربردی به آموزش میان‌رشته‌ای، آنرا در دو بعد افقی و عمودی مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. به عبارت دیگر، کتاب حاضر علاوه بر اهتمام به تحول خطی در تمامی جنبه‌های برنامه‌های میان‌رشته‌ای، با تاکید بر اهمیت توسعه و تقویت زیر ساخت‌های نهادهای آموزشی در گستره افقی، بر ارتقای جنبه‌های عمودی مطالعات میان‌رشته‌ای و توسعه «میان‌رشته‌های» جدید از رهگذر تبدیل موضوعات به واحدهایی وسیعتر چون قلمروها، گرایش‌ها و شاخه‌های جدید تحصیلی با ارائه نمونه‌هایی گویا، سودمند، عملی و کاربردی از برنامه‌های میان‌رشته‌ای تاکید می‌ورزد. همچنین، اثر حاضر

سعی دارد با بهره‌گیری از تجربیات عملی آموزش و یادگیری میان‌رشته‌ای در کشورهای مختلف از قبیل بریتانیا، ایالات متحده و هندوستان، لزوم توجه به مباحث میان فرهنگی و میان حرفه‌ای را در این رهگذر خاطر نشان سازد و اعلام دارد که میان‌رشته‌ای‌گرایی علاوه بر اهتمام به مسائلی کلان بین‌المللی از قبیل تغییرات اقلیمی، اخلاق، دین پژوهی و آینده‌نگری، حوزه‌های متنوعی در سطح خرد اعم از فنی، شهرنشینی، میراث تاریخی و فرهنگی، مدیریت نوآوری، روانشناسی و زیست‌پزشکی را در برمی‌گیرد.

با توجه به تأکید کتاب حاضر بر تجربیات آموزش و یادگیری میان‌رشته‌ای در دانشگاه‌های بریتانیا، این اثر برای دانش‌پژوهان جامعه‌شناسی علم با تأکید بر مطالعه موردی بریتانیا از اهمیت شایان توجهی برخوردار است. گرچه اثر حاضر خواستار آن بوده که با ارائه تجربیات عملی کشورهای دیگری چون ایالات متحده آمریکا به عنوان کشوری غربی و هندوستان به عنوان کشوری شرقی و آسیایی، آموزه‌های میان‌رشته‌ای‌گرایی را بر بررسی‌های موردی متفاوت استوار سازد، لیکن شایسته است ضمن رعایت احتیاط در انتقال، تسری و تعمیم این تجربیات به سایر کشورها در عصر سوادآموزی جهانی، نسبت به بومی‌سازی آموزش و یادگیری میان‌رشته‌ای با لحاظ بسترها، شرایط و ساختارهای آموزشی و نیز هنجارها و زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی اقدام گردد. این مهم مستلزم بهره‌گیری از روش‌های نوین مطرح شده در عرصه تدوین و تنظیم دروس، و شیوه‌های تدریس میان‌رشته‌ای در عین حفظ ساختارهای فکری، ارزشی و هنجاری است. از اینرو، تلاش فزاینده‌ای برای کاربردی کردن، دستاوردهای این اثر در بستر تنوع فرهنگی مورد نیاز است.

اما درخصوص اثر ترجمه‌ای که پیش روی خوانندگان گرامی قرار دارد، باید اذعان داشت که برخلاف آثار ترجمه‌ای پیشین که در آن با توجه به آشنایی تدریجی مترجم با سبک نگارش نویسنده، ترجمه آن به مرور ساده‌تر می‌گردید،

ترجمه کتاب حاضر به دلیل پیچیدگی متن و تنوع سبک نوشتاری و ادبی و اسلوب نگارشی هر چهارده گفتار که توسط نویسنده‌های مختلفی به رشته تحریر درآمده بود با دشواری‌هایی همراه گردید. مضافاً آنکه هر گفتار اصطلاحات خاص مربوط به رشته علمی ذی‌ربط را دارا بود که طیف‌های متنوعی از رشته‌های علمی اعم از پزشکی، بهداشت، علوم تغذیه، ارتباطات جمعی، جغرافیا، جهانگردی، برنامه‌ریزی شهری، میراث تاریخی، دین‌پژوهی و آینده‌نگری را در برمی‌گرفت. با وجود این، نظر به اینکه به‌رغم اسلوب‌های متفاوت نگارشی در گفتارهای موجود به زبان انگلیسی، اثر حاضر توسط یک مترجم برگردان شده است، از مزیت یکدستی متن با توجه به تلاش برای هم‌نوا سازی سبک‌های متفاوت نگارشی برخوردار است. مضافاً آنکه تلاش‌هایی برای ساده‌سازی متن پیچیده و واژه‌پردازی و ابداع اصطلاحات با توجه به جدید بودن برخی مفاهیم و واژگان صورت پذیرفته که وقت زیادی را به خود اختصاص داده است. با توجه به اهتمام وزارت علوم، تحقیقات و فناوری کشورمان به ارتقای مطالعات میان‌رشته‌ای در عرصه آموزش عالی، امید آنکه اثر حاضر ضمن آشناسازی اساتید و دانش‌پژوهان با روش‌های جدید آموزش و یادگیری میان‌رشته‌ای، در تحقق هدف خود برای توسعه منابع درسی لازم به منظور ارتقای جایگاه مطالعات میان‌رشته‌ای در نظام آموزشی کشورمان توفیق یافته باشد.

در پایان شایسته است از زحمات و مساعدت‌های برادر ارجمند جناب آقای سید محمدحسین محمدی قدردانی نمایم و از اینکه مرا به اتمام ترجمه این اثر تشویق و ترغیب نمودند مراتب سپاسگزاری و امتنان خود را ابراز دارم.

و من ... التوفیق و علیه التکلان

دکتر محمد رضا دهشیری

دیباچه

واقعیت برخوردار از اهمیت فزاینده آن است که برنامه‌های تحصیلی دانشجویان در درون مرزهای یک رشته خاص نمی‌گنجند، بلکه بیشتر برای آن ایجاد شده‌اند که مواد درسی را از چندین سنت دانشگاهی بگیرند. سه مدل اساسی درخصوص چنین برنامه‌هایی وجود دارد:

- رشته‌های مشترک افتخاری یا رشته‌هایی تلفیقی به صورت کلی یا جزئی که دو گستره موضوعی تشکیل‌دهنده آن تقریباً مجزا از یکدیگر قلمداد می‌گردند

- نمونه‌های چندرشته‌ای که به صورت جداگانه از چندین رشته علمی برگرفته می‌شوند تا رشته‌هایی را با تعدادی از عناصری به‌وجود آورند که چشم‌اندازهای رشته‌ای مجزای آنها را محفوظ نگاه می‌دارد

- برنامه‌های کاملاً میان‌رشته‌ای که در آن عناصری از رشته‌های مختلف علمی به گونه‌ای نزدیک به یکدیگر در هم تنیده می‌شوند تا یک رویکرد مطالعاتی روی هم رفته یکپارچه و منسجم را استخراج و انتزاع کنند.

دستآورد یادگیری و تدریس موثر در دو مدل اخیر، بیانگر چالش‌های عمده درباره و بر سر اقتضائات رشته‌های سستی است و این خصوصاً در مورد برنامه‌های میان‌رشته‌ای نیز صادق است. عنصر کلیدی موفقیت در احساس نیاز

به «دادن و برگرفتن» و پذیرش وجود ابهام در مرزهای فکری و (در برخی موارد) حرفه‌ای، تشخیص داده شده است. آموزش میان‌حرفه‌ای در حال تبدیل به هنجار غیر رسمی در چندین رشته علمی از قبیل پرستاری و پزشکی است. اثر حاضر ملاحظه‌های جامع و دقیق از موضوعاتی را فراهم می‌آورد که به دستاورد برنامه‌های میان‌رشته‌ای از دو چشم‌انداز نظری و عملی مربوط می‌شوند. هدف اصلی این کتاب ارتقای کیفیت یادگیری و تدریس از خلال برنامه‌های میان‌رشته‌ای است. با وجود این، در جای جای این کتاب این هدف عملی در تحقیق و دانش‌پژوهی آموزشی معاصر مد نظر قرار گرفته است. در مفهوم‌سازی و ایجاد این اثر ما از آمیزه‌ای از استعاره‌های افقی و عمودی بهره گرفته‌ایم:

- جنبه‌های افقی بیانگر موضوعاتی هستند که گستره‌ای وسیع از تمامی برنامه‌های میان‌رشته‌ای را در بر می‌گیرند، فارغ از اینکه چه موضوعات دانشگاهی مورد توجه قرار گرفته‌اند. این موضوعات در فصل نخست پوشش داده می‌شوند.

- جنبه‌های افقی بیانگر تطبیق یک سری از نمونه‌های کاربردی است. این نمونه‌ها انتخاب شده‌اند تا به مجموعه‌ای متنوع از رویکردها و جهت‌گیری‌های متفاوت آنگونه که در مطالعات موردی خاص به کار می‌روند برجستگی و امتیاز ببخشند. این موضوعات در فصل دوم پوشش داده می‌شوند.

ما عمل و تجربه را از کشورهای مختلف برگرفته‌ایم. به‌رغم آنکه اکثریت همکاران این مجموعه از دانشگاه‌های انگلستان هستند اثر حاضر مطالبی از دیگر مناطق را نیز شامل می‌شود تا روایی مباحث را همراه با «ذائقه‌ای» بین‌المللی فرازوی خوانندگان قرار دهد.

دکتر بالاساب رامانیام چاندرا موهان و

دکتر استفن فالوز^۱

پیشگفتار

ما در عصر مطالعات میان رشته‌ای زندگی می‌کنیم. در حالی که دانشجویان از نظر تاریخی غالباً درس‌هایی را برای تحصیلات در دانشگاه برمی‌گزیدند که مبتنی بر عشق و علاقه آنها به موضوعی خاص در مدرسه بود، بدون آنکه چندان تاملی درباره این امر داشته باشند که رویکرد مزبور در حین فراغت از تحصیل می‌تواند به کجا بیانجامد، امروزه روز دانشجویان بیشتر ترجیح می‌دهند که برنامه‌های خود را با در ذهن داشتن شغل مورد نظر انتخاب کنند و این برنامه‌ها غالباً دارای جهت‌گیری میان رشته‌ای است. دانشجویانی که به عنوان مثال به مطالعه نمایشنامه یا مطالعات بهداشتی می‌پردازند. بیشتر مایلند که با عناصری از بازاریابی و امور مالی در دوران درس‌هایشان روبرو شوند تا منجر به توانمندی در مدیریت هنر یا ارتقای سلامت گردد. حتی دانشجویانی که به تحصیل در موضوعاتی شبیه هنرهای ظریفه و نگارش خلاق می‌پردازند، علاقه‌مند به یافتن عناصر مورد نیاز در دروس و رشته‌های تحصیلی هستند که بتواند آموزش کارهای تهورآمیز را در بر بگیرد و بیانگر رویکرد واقع‌گرایانه در زمینه قابلیت اشتغال و به کارگمارده شدن باشد، زیرا احتمال بیشتری وجود دارد که فارغ‌التحصیلان این رشته‌ها در شغل‌ها و کارهای خودگردان

مشغول شوند که اقتضای آن را دارد که آنان رویکردی کارآفرین نسبت به خودارتقای را، از خود بروز دهند.

وبگاه 2.0 با هدف آگاهی بخشی به دانشجویانی که برای یافتن و برگزیدن محتویات از منابع متعدد (غالباً مبتنی بر منابع پایگاه‌ها و شبکه‌های اطلاع‌رسانی) و تبادل نظر از طریق شبکه‌های متعدد اجتماعی و غیر آن به کار گرفته می‌شد. دریافته است که محتویات یادگیری ما غالباً به سیلوهای مجزای مطلق، غیرسودمند و رمزآلود تقسیم شده است. طراحان و مدیران خلاق مجموعه واحدهای درسی این منطق را مد نظر قرار می‌دهند و برنامه‌های یادگیری الکترونیک و منعطف را توسعه می‌دهند که می‌تواند به مراتب بهتر از رویکردهای سنتی که تاکنون وجود داشته است با نیازهای دانشجویان سازگاری و همخوانی داشته باشد. همین‌طور امروزه دانشجویان کمتری مستقیماً از دبیرستان وارد آموزش عالی می‌شوند و بدین ترتیب آنها با خود تجربیات زندگی و توانمندی‌هایی را به همراه می‌آورند که معلمان آنان مسئولیت خود در آموزش این‌گونه تجربیات و توانمندی‌ها را نادیده انگاشته‌اند. حتی امروزه دانشجویان تمام‌وقت در بسیاری از کشورها به انجام کار پاره‌وقت در کنار تحصیلات خود می‌پردازند. بنابراین یادگیری مرتبط با کار، آنان را در تلفیق بالندگی فردی و توسعه حرفه‌ای خود با برنامه‌های تحصیلی و مطالعاتی‌ای که می‌تواند تجربیات یادگیری آنان را غنا و تعمیق بخشد، یاری می‌رساند.

از نظر آموزشی بسیاری متقاعد شده‌اند که بهترین راه برای تشویق دانشجویان به اینکه به فراگیران فعال تبدیل شوند آن است که زمینه آن را فراهم آورند که آنان درگیر مشکلاتی شوند که مرزهای موضوعی را در می‌نوردد و تشویق به تفکر خلاق می‌شوند که در محدوده و قید و بند الزامات موضوعی نمی‌گنجد. چنین رویکردهایی نیازمند توسعه آکادمیک

مطالعات تلفیقی است به گونه‌ای که کارکنان در زمینه اقدام مبتکرانه در ارائه سنجش و ارزیابی دروس مورد حمایت قرار گیرند.

من انتشار اثر حاضر را به فال نیک می‌گیرم، چرا که به واکاوی این نکته می‌پردازد که چگونه ما می‌توانیم بهتر به طراحی، سازماندهی، اجرا و بازنگری یادگیری و تدریس مطالعات میان‌رشته‌ای در آموزش عالی بپردازیم.

خوانندگان، بدون شک، هم به ارزش رویکردهای تمامی برنامه‌هایی که در اینجا توصیف شده است، پی خواهند برد و هم بر مثال‌های گویا و سودمندی که در نیمه دوم کتاب درج شده است و زمینه تبیین و نظریه‌پردازی مطالعات بین‌رشته‌ای در عرصه عمل را فراهم می‌آورد، ارج می‌نهند. با توجه به مجموعه ارزشمند و برجسته‌ای از همکاران بین‌المللی که به گونه‌ای سخاوتمندانه تجربیات غنی خود در زمینه یادگیری برگرفته از عمل را با خوانندگان در میان گذاشته‌اند، اثر حاضر از سهم بسزا و ارزشمندی در توسعه ادبیات مطالعات میان‌رشته‌ای برخوردار است.

سالی براون^۱

استاد، جانشین رئیس دانشگاه، متخصص در زمینه سنجش،

یادگیری و تدریس و استاد تنوع در یادگیری و تدریس

در آموزش عالی - دانشگاه متروپولیتن لیدز

سپاسنامه

مؤلفان این اثر مایلند سپاسگزاری خود را از تمامی نویسندگانی که آثار خود را در اختیار آنان قرار دادند یا قصد آن داشتند که مقالات خود را در اختیار قرار دهند، ابراز دارند. متأسفانه ما قادر نبودیم که تمامی مقالات ارائه‌شده را بپذیریم اما با همگان بر این امر متعهد می‌مانیم که در آینده اثر دیگری را درباره مطالعات میان‌رشته‌ای عرضه داریم.

دکتر بالاسابرامانیام چاندرا موهان همچنین مایل است که از دانشگاه A&M تگزاس - ایالات متحده، موسسه هندی علوم (هندوستان)، دانشگاه مادورای کاماراجار (هندوستان)، و دانشگاه زنان مادر ترزا (هندوستان) بدان جهت سپاسگزاری نماید که از وی دعوت به عمل آوردند تا به عنوان میهمان در این مراکز علمی به سخنرانی درباره جنبه‌های مختلف مطالعات میان‌رشته‌ای بپردازد. همچنین تمایل دارد تا سپاس خود را از موسسه یادگیری و تدریس در آموزش عالی¹ بریتانیا به خاطر اعطای بورس و کمک مالی محدودی ابراز دارد که وی را قادر ساخت تا در میان سایر فعالیت‌هایش به انجام تحقیق در کتابخانه عمومی نیویورک درباره مطالعات میان‌رشته‌ای و طبقه‌بندی دانش در ایالات

متحده. مبادرت نماید. او همچنین مراتب سپاس خود را از همکاران و دانشجویانش در دانشگاه‌های آسیا، آفریقا، اروپا و بریتانیا که در این ابراز احساسات و علاقه‌مندی نسبت به مطالعات میان‌رشته‌ای در یادگیری، تدریس و تحقیق با وی سهیم بودند، اعلام می‌دارد.

دکتر فالووز^۱ به مطالعات میان‌رشته‌ای از منظر یک دانشمند متخصص بهداشت می‌نگرد، از آن جهت که از موقع فارغ‌التحصیلی در رشته علوم تغذیه (با یک برنامه مطالعاتی میان‌رشته‌ای) از دانشگاه لندن، تا زمان موفقیت فعلی‌اش در دانشگاه چستر، دارای پیشینه علمی و شغلی در این زمینه بوده است. میان‌رشته‌ای‌گرایی برای وی یک امر ثابت و مداوم به شمار می‌آید. کار اخیر نامبرده با دانشجویان کارشناسی ارشد از سراسر جهان که به تحصیل در «تمرین بدنی و علوم تغذیه»، «احیای قلب و عروق» و «مدیریت وزن» اشتغال دارند مهر تاییدی بر اعتقاد وی در زمینه مطلوبیت آموزش دانشگاهی میان‌رشته‌ای (و میان حرفه‌ای) بوده است. دکتر فالووز از تمامی دانشجویان خود در دانشگاه چستر که باور وی در مورد مزایا و محاسن آموزش عالی میان‌رشته‌ای را به اثبات و تایید مجدد رساندند سپاسگزار است.